

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมมีผู้คนอยู่ร่วมกันย่อมมีการคิดและปฏิบัติไม่ตรงกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นมารในสังคม เช่น ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา เป็นต้น มนุษย์ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น สภาพของการเมืองไทยปัจจุบันมีหลายฝ่าย หากไม่มีใครนำใครชี้ทางให้เดินทางที่ไม่ถูกต้องหรือมีผู้นำแล้วเดินไม่ถูกทางก็จะเกิดปัญหาขึ้นได้ ผู้นำจะมีภาวะอย่างไรเป็นสิ่งที่ต้องการของสังคมอย่างไร ทุกองค์กร ทั้งภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งภาวะผู้นำ แม่ในองค์กรสงฆ์ เพราะถ้าองค์กรใดมีผู้นำที่เพียบพร้อมด้วยภาวะผู้นำ จะทำให้หน่วยงาน หรือองค์กรนั้นประสบความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า ใน คัมภีรทางพระพุทธศาสนาไดวางหลักธรรมสำหรับผู้นำไว้ทุกระดับชั้น เช่น ในนิทานชาดก ที่ปรากฏใน คัมภีรพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ ว่าด้วยข้อวัตรหรือปฏิบัติทางการดำเนินชีวิตแบบผู้นำของพระโพธิสัตว์ ดังตัวอย่างเช่น การศึกษาภาวะผู้นำในแง่ของคุณธรรมจากตัวละครในคัมภีรชาดก พบว่า ชาดกเรื่องนี้ ตัวละคร คือ ช่าง ลิง และนกกระโทก เป็นเพื่อนกันและให้เกียรติกัน เคารพในสิทธิของกัน ซึ่งจัดเป็นการบริหารตนและบริหารคนไปในขณะเดียวกัน คือ รู้จักทำหน้าที่ที่ดีต่อเพื่อน และให้คำแนะนำ ในทางที่ถูกต้อง ไม่เสียหาย เพราะว่าคุณธรรมข้อว่าด้วยเคารพนี้ ย่อมทำให้เป็นคนน่ารัก น่าเอ็นดู น่าเกรงใจ ได้รับความสุขกาย สบายใจ ผิวพรรณผ่องใส ไม่เดือดร้อน ไม่มีเวรหรือภัย สามารถ ถายทอดสิ่งที่ดีงามของตนไปสู่คนอื่นได้ง่าย ทำให้ผู้อื่นอยากช่วยเหลือเพิ่มเติมความดีให้มีสติ ไม่ประมาท มีปัญญา รูจจริงและทำให้จริง ไปเกิดใหม่ก็เกิดในตระกูลสูง และทำให้สามารถเข้าถึงมรรค ผลได้ง่าย เพราะการะธรรม^๑ ตัวอย่างที่สองที่ปรากฏในสุวณณสังขราชกุมารชาดก เป็นชาดกที่มีสื่อ การสอนด้านจริยธรรมสำหรับการดำรงตน (บริหารตน) ด้วยศีล ๕ และศีล ๘ การปฏิบัติต่อบิดา มารดาของบุตรธิดา การเลี้ยงดูครอบครัว ญาติพี่น้อง ซึ่งแสดงออกถึงความสัมพันธ์ในการรับผิดชอบต อ หน้าที่ในด้านการบริหารคน (ตามหลักทศ ๖) อย่างเด่นชัด^๒ สิ่งเหล่านี้ จัดเป็นคุณธรรมที่บ่งบอก

^๑ สุรพงษ์ จันลัม, “ศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจากชาดก ตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับชั้นมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔”, **วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

^๒ ธินันดา จินาจันทร์, “กลวิธีการใช้ภาษาในการสร้างเรื่องชาดก : กรณีศึกษาจากสุวณณสังขราช กุมารชาดก”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

ถึงภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิสัตว์ก่อนที่พระองค์จะได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ
เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตรมะนี้

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนา ในประเทศไทยได้เจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ กล่าวคือ ตั้งแต่
สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ ล้วนมีบทบาทต่อวิถีชีวิตจิตใจของคนไทยทุกด้าน เข้าถึง
จิตใจของประชาชนอย่างแท้จริง พระพุทธศาสนาให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ชีวิตคนไทยและสังคมไทย
เปรียบประดุจประทีปสองทาง ปัจจุบันประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก สังคมไทย
ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ ๙๐ ของพลเมืองทั้งประเทศ บรรดา
ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างก็ยอมรับความจริงในข้อนี้ พระพุทธศาสนากับชาติไทยได้เคียงคู่กันมาตั้งแต่
เริ่มตั้งประเทศ สถาปนทั้งสาม คือ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นเอกภาพอย่างแยกไม่ออก^๓
ฉะนั้น จึงมีอิทธิพลต่อแนวคิด ความเชื่อและภูมิปัญญาของคนไทย ได้สร้างความเป็นปึกแผ่นภายใน
ชาติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะสถาบันพระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดที่มาแห่งศิลปกรรม วัฒนธรรม
ประเพณี เป็นเสมือนเรือนใจ^๔ พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำวิญญาณได้อบรมบ่มนิสัยให้มีการพัฒนาจิต
และเป็นหลักชัยเป็นแม่แบบการดำเนินชีวิตที่ติงามแก่ประชาชน พระสงฆ์เป็นสถาบันที่ได้รับการ
เคารพ นับถือ ศรัทธา จากสังคมและใกล้ชิดกับจิตใจของประชาชน พระสงฆ์เป็นแบบฉบับชั้นอุดม
คติในด้านวัฒนธรรมทางจิตใจของคนไทย^๕

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนามีหลักศาสนธรรม ซึ่งบุคคลสามารถที่จะนำไปปฏิบัติให้
เกิดผลดีแก่ตนเองได้ ตลอดจนมีศาสนสถานไว้ประกอบพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ เช่น วันมาฆบูชา ก็เวียน
เทียนที่วัด มีศาสนทายาท (ผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา) คือ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์
ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเผยแผ่ พุทธธรรม ในสังคมไทยให้มีความสำคัญ
ต่อพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า เป็นผู้ที่มีฐานะพิเศษทางสังคมได้รับการยอมรับนับถือ สังคมไทยให้
ความเอื้อเฟื้อและแสดงความเคารพนอบน้อมต่อพระสงฆ์ เมื่อได้พบเห็น ยิ่งพระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติ
เป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชน ยิ่งทำให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองยิ่งขึ้น หากพระสงฆ์ประพฤติ

^๓ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), **พุทธทัศน์ร่วมสมัย=Contemporary Buddhist Vision**.
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๙.

^๔ เสทีอน ศุภโสภณ, **พระพุทธศาสนาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช**, (กรุงเทพมหานคร :
บันทึกสยาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

^๕ ทินพันธุ์ นาคะตะ, **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สหายบล็อกและการพิมพ์
๒๕๔๓), หน้า ๕.

ตรงกันข้าม คือ ประพฤติเสียหยาบก็จะทำให้ศาสนามีความเศร้าหมองและประชาชนก็จะเสื่อมศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ย่อมทำให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและหมู่คณะสงฆ์นั้น^๖

นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังมีบทบาททางภาวะผู้นำสำหรับการดำเนินชีวิตใหม่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมา ถือได้ว่าเป็นแกนกลางที่ได้ช่วยนำสื่อแสงแห่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน เหตุผลเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนไทย การได้ศึกษาประวัติพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทราบบทบาทสำคัญ ที่ท่านได้สร้างคุณประโยชน์แก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ พระพุทธศาสนาเป็นการนำเสนอใหรูัจธรรมและพระดี ทั้งนี้ เป็นการช่วยยกระดับจิตใจให้พุทธบริษัทมีความเบิกบานใจ เกิดกำลังและแสงสว่างที่จะปฏิบัติตาม^๗

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาท และความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ดินแดนแหลมทองอันเป็นประเทศไทยปัจจุบัน ในราวปี พ.ศ. ๓๐๓ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมั่นคงตลอดมา ความสัมพันธ์อันมั่นคงนี้ ได้ขยายตัวต่อวิถีชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะชาวชนบทยังจะเห็นได้ชัดว่าพระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งในวัดและในตำบลนั้น ๆ เพราะว่า เป็นที่พักผ่อนใจ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การประชุมหารือ ตลอดจนประเพณีต่าง ๆ ก็มีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน^๘ ด้วยเหตุนี้เอง พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงมีภาวะผู้นำที่สำคัญในการพัฒนาประชาชน ใน ๓ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านวัตถุ (๒) ด้านจิตใจ (๓) ด้านสังคม เช่น การพัฒนาด้านวัตถุอันหมายถึงพัฒนาปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการเข้าไปส่งเสริมใน

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **เมืองไทยจะวิฤตถาคนไทยมีศรัทธาวิปริต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

^๗ พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิริ (โสภะ), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

^๘ ประสาท สุขเกษม, “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีคายนุธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

ด้านการจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เช่น ธนาคารขาว สหกรณ์ การจัดการศึกษาแก่เยาวชน^๔

พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่มีภาวะผู้นำในด้านต่าง ๆ คือ เป็นผู้นำด้านการพัฒนาทางวัตถุ ทางสังคมและทางจิตใจ โดยมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ต่อประชาชนในหลายด้านเป็นอย่างดี เป็นพระนักพัฒนาและนักเผยแผ่หลักธรรมอีกรูปหนึ่งในภาคเหนือ ซึ่งมีบทบาทของภาวะผู้นำในการพัฒนาและการแสดงธรรมมีศิลาจารวัตรที่ดีงาม ด้านปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จัดเป็นพระเถระที่น่าเลื่อมใสศรัทธา มีความอ่อนน้อมถ่อมตน อภัยภัยไมตรีจิต มีลักษณะ ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ ในด้านวัตรปฏิบัติถูกต้องตามหลักธรรมวินัย เปี่ยมด้วยความเมตตาธรรม มีความเชี่ยวชาญด้านเทศนา และสามารถอธิบายธรรมะให้เป็นที่เข้าใจง่ายแก่บุคคลทุกระดับชั้น ซึ่งเป็นที่พึงพอใจและนำไปเกิดศรัทธา แก่ผู้ที่ได้สดับตรับฟังเป็นอย่างดี มีความรู้ ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ท่านยังมีบทบาทของภาวะผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ การศึกษาการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่แก่ประชาชน การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตปกครองของตนเองได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มักจะประสบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กรอันเกิดจากตัวบุคคลากรบาง ขอกฎหมายบางและบริบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทางสังคมสงฆ์ ซึ่งส่งผลให้องค์กรสงฆ์ เกิดความเสื่อมเสียจากพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์นั้น หากพิจารณาสาเหตุอย่างหนึ่ง จะเห็นว่าเกิดจากการขาดคุณสมบัติในบทบาทหน้าที่ของผู้ที่ได้อธิบายว่า “ผู้นำ” แห่งองค์กรสงฆ์ เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นในภาวะผู้นำ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์กร ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากหัวหน้างานขาดวุฒิภาวะผู้นำ ย่อมทำให้เห็นว่า บทบาทและหน้าที่ของผู้นำที่พึงประสงค์ทางพระพุทธศาสนา ย่อมมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะพัฒนาองค์กรสงฆ์และสมาชิกให้เจริญก้าวหน้าไปได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำในคัมภีร์พระพุทธศาสนา บทบาทภาวะผู้นำของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) และวิเคราะห์บทบาทภาวะผู้นำในการกิจ ๖ ด้านของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) ต่อการพัฒนาองค์กรสงฆ์ จังหวัดเชียงใหม่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรคณะสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนในจังหวัดเชียงใหม่สืบต่อไป

^๔ เริงฤทธิ์ พลนามอินทร, “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ)
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทผู้นำของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ)

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ บทบาทผู้นำในพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ บทบาทผู้นำของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ผลการวิเคราะห์บทบาทผู้นำในภารกิจ ๖ ด้าน ของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) ที่มีต่อการพัฒนาสังคมและองค์กรสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

- ๑) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙
- ๒) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาข้อมูลจากตำราหนังสือ วารสาร เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๔.๒ ขอบเขตข้อมูลจากภาคสนาม

ข้อมูลภาคสนามผู้วิจัย ได้เลือกพื้นที่ศึกษา คือ จังหวัดเชียงใหม่ มีรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ แบ่งเป็น สายเหนือ สายกลาง สายใต้ โดยมีกลุ่มเป้าหมายได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ศึกษา และใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑) รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่	จำนวน	๒	รูป
๒) เจ้าคณะอำเภอสายเหนือ	จำนวน	๗	รูป
๓) รองเจ้าคณะอำเภอสายเหนือ	จำนวน	๙	รูป
๔) เจ้าคณะอำเภอสายกลาง	จำนวน	๘	รูป
๕) รองเจ้าคณะอำเภอสายกลาง	จำนวน	๑๔	รูป
๖) เจ้าคณะอำเภอสายใต้	จำนวน	๙	รูป
๗) รองเจ้าคณะอำเภอสายใต้	จำนวน	๙	รูป

กลุ่มเป้าหมายทั้งหมดได้มาแบบเจาะจง โดยวิธีการเลือกอย่างง่าย(Simple random sampling) ด้วยการเขียนชื่อผู้ที่将被เลือกแล้วจับสลากให้ใครก็ตามตามจำนวนที่ระบุ

๑.๕. สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำในคัมภีร์พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก

๑.๕.๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) อยู่ในระดับมาก

๑.๕.๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำในการกิจ ๖ ด้าน ของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) ที่มีต่อการพัฒนาสังคมและองค์กรสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

- ภาวะผู้นำ หมายถึง ภาวะการแสดงออกของผู้ที่เป็นหัวหน้าหมู่คณะ ซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานขององค์กร การแบ่งความรับผิดชอบในหน้าที่และการแก้ปัญหา อีกทั้งการส่งเสริมให้มีการพัฒนาการของกลุ่ม เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จแห่งองค์กร

- พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) หมายถึง เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

- พุทธศาสนิกชน หมายถึง ประชาชนที่นับถือพระพุทธศาสนาในเขต จังหวัดเชียงใหม่

- บทบาทผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำสามารถผลักดันภารกิจ ๖ ด้าน ให้สำเร็จและได้รับความร่วมมือจากสมาชิกอย่างดี ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษา หลักด้านการเผยแผ่ หลักด้านสาธารณูปการ หลักด้านการสงเคราะห์

๑.๗ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๑ หนังสือ

๑) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธวิธีในการสอนว่า พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ไม่อาจจะแสดงที่ใดและแก่ใครย่อมมีจุดหมายเป็นแนวเดียวกัน คือ มุ่งให้เกิดความรู้เข้าใจในสภาพของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้องในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น แต่เนื้อเรื่องและวิธีการสอนย่อมแตกต่างกันไป ตามอุปนิสัย ความถนัดและความสนใจของผู้ฟังสุดแต่เรื่องใดวิธีใด จะช่วยให้เขาเข้าใจธรรมได้ดี พุทธวิธีในการสอนเป็นความยิ่งใหญ่และพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในการถ่ายทอด พระองค์ทรงมีหลักสอน แยกแยะกลุ่มเป้าหมาย ลีลาการสอน เทคนิคการสอน กลวิธีและ

กุศลโบายประกอบการสอนต่าง ๆ ได้อย่างยอดเยี่ยมจนได้รับการยกย่องว่าเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด^{๑๐}

๒) **พระภิกษุวิริยคุณ** ได้กล่าวถึงการบริหารงานของคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความเจริญมั่นคง ไว้ในหนังสือ “รัฐศาสตร์เชิงพุทธ” สรุปความได้ว่า พระพุทธศาสนาได้สืบสายหลักธรรมวินัยมาเป็นเวลานาน จึงมีหลักธรรมหนึ่ง คือ พระสูตรต้นตอปลูกที่มาจากพระไตรปิฎก วัตรปฏิบัติในวัตรปฏิบัติพรหมณ์^{๑๑}

ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สารัณทพเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้นเจ้าลิจฉวีหลายองค์ ได้พากันไปเฝ้าพระองค์ และสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสเตือนเจ้าลิจฉวี คือ การแสดงหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการว่า “ตราบใดที่บ้านเมืองใดที่ยังรักษาธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ไว้ได้ครบถ้วน บ้านเมืองนั้นก็จะมีแต่ความ เจริญผาสุกเดียว จะไม่มีความเสื่อมเลย ไม่วาแวนแคว้นใด ๆ จะมีแสนยานุภาพมากมายอย่างไร ก็ไม่อาจรุกรานลงล้ำเข้ามาอย่ายี่สิบปีได้...” จึงถือว่าเป็นหลักการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานให้ดำเนินงานภายใต้หลักการเดียวกัน

๓) **พระมหาสุรศักดิ์ สุรสโก** ได้กล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไว้ในหนังสือ “การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อ. เมือง จ. นนทบุรี” สรุปความได้ว่า สมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครอง เพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการ ในการที่จะดำเนินงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ ในการบริหารนั้น พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาวา พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญโดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการบริหารปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัย เป็นทั้งโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยและเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง^{๑๒}

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๗).

^{๑๑} พระภิกษุวิริยคุณ, **รัฐศาสตร์เชิงพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากรุป, ๒๕๔๙).

^{๑๒} พระมหาสุรศักดิ์ สุรสโก, **การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อ. เมือง จ. นนทบุรี**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

๔) **กมล รอดคล้าย** ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำไว้ในหนังสือ “คู่มือการบริหารศูนย์ ในวัด” สรุปความได้ว่า ภาวะผู้นำที่ดีพึงรู้จักหลักของการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยลักษณะ ๒ ประการ คือมี วัตถุประสงค์และมีความร่วมมือรวมใจกันกล่าวถึง ฉะนั้น หลักของการบริหาร จึงหมายถึง ผู้ที่ใช ภาวะผู้นำในการทำงานกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน การใช้ อำนาจที่มีอยู่จัดดำเนินงานของสถาบันนั้น ให้ดำเนินการไปสู่จุดหมายที่ต้องการ การบริหาร อาจ หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปรวมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน และยังหมายถึง การนำทรัพยากรมาใช้ดำเนินงานตาม กระบวนการการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓}

๕) **พระเทพโสภณ** ได้กล่าวถึงผู้นำหรือนักปกครองจะต้องบำเพ็ญกิจด้วยความ เสียสละ คือสามารถเสียสละความสุขความสำราญ ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของ ส่วนรวมและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง นักปกครองนั้น หากเห็นแต่ประโยชน์ตน ก็เป็นคน สกปรก ไม่สามารถทำงานเพื่อบ้านเมืองได้อย่างกว้างขวางเพราะคนเห็นแก่คนนั้น เป็นผู้ที่มิโลกแคบ ย่อมจักไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายและอาจนำความเสียหายมาสู่สังคมและประเทศชาติได้มาก แต่หากผู้นำเป็นนักเสียสละ มีจาคะธรรม ก็ย่อมสามารถที่จะเป็นผู้นำที่บันดาลประโยชน์สุขให้เกิดได้ อย่างไพศาล^{๑๔}

๖) **เฟรด อี. ฟดเลอร์ มาร์ติน เอ็ม เซเมอร์ส และ ลินดา มาฮาร์** ได้กล่าวถึงผลกระทบ ของผู้นำที่มีต่อองค์กรไว้ในหนังสือ “ค้นหาความเป็นผู้นำ” สรุปความได้ว่า ปัจจัยสำคัญอีกประการ หนึ่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดขององค์กรใด ๆ คือ คุณภาพของผู้นำ คุณภาพของการเป็น ผู้นำ ซึ่งเป็สิ่งที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรหนึ่ง ๆ นี้ ได้แก่ คำพูดที่เป็จริง เสมอไม่ว่าองค์กรนั้น จะยิ่งใหญ่ระดับชาติ ดังนั้น เมื่อใดก็ตาม หากผู้นำสูงสุดในองค์กร ตลอดจนผู้นำ ในทุกระดับขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง ขาดคุณภาพของการเป็นผู้นำที่ดีแล้วผู้นำนั้นก็ขาด เป้าหมายการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรไปสู่ความคิดสร้างสรรค์แบบใหม่

การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อประยุกต์การบริหารงานให้เกิดความก้าวหน้าแก่องค กร นั้นย่อมหมายความว่า องค์กรที่เคยอยู่มานานนับเป็นสิบ ๆ ปี มีชื่อเสียงโด่งดังมาตลอด เมื่อองค

^{๑๓} กมล รอดคล้าย, **คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗).

^{๑๔} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **วิชาบุชา วันสำคัญสากลของโลก** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

กรหยุดการพัฒนาตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์แล้ว องค์กรนั้นจะหยุดนิ่ง ซึ่งก็เท่ากับความล่มสลายขององค์กรในที่สุดเช่นกัน^{๑๕}

๓) **ประเวศ วะสี** ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยไว้ในหนังสือ “บทบาทวัดและพระสงฆ์ในอนาคต” สรุปความได้ว่า พระสงฆ์ มีหน้าที่ซึ่งมีความผูกพันในการพัฒนาสังคม ๒ ด้านด้วยกัน คือ (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ด้วยกันเอง ซึ่งเห็นได้จากพระวินัยบัญญัติให้คณะสงฆ์จะต้องทำกิจกรรมรวมกัน เช่น อุโบสถ การบวชกรรม การกฐิน เป็นต้น (๒) ความสัมพันธ์กับสังคมในพื้นที่ เช่น การเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน การช่วยเหลือด้วยปัจจัย ๔ เมื่อเกิดปัญหาทางบ้านเมือง เช่น อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น ซึ่งพระสงฆ์ได้ให้การสนับสนุนในส่วนนี้เป็นอย่างดีโดยขึ้นอยู่กับศักยภาพของพระสงฆ์แต่ละรูปที่พึงกระทำได้^{๑๖}

๔) **สนธิ ศรีสำแดง** ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระศาสนามีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างสันติภาพให้แกชาวโลก พระสงฆ์ คือ สื่อแห่งสันติภาพของโลกเพราะพระสงฆ์ (อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกายทางวาจาและทางใจ เป็นแบบอย่างของผู้มีสันติปราศจากความเห็นแก่ตัว การทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้ มีประโยชน์แก่ผู้อื่น จึงไม่แสวงหาด้วยความขัดแย้ง^{๑๗}

๕) **Franklin Covey** ได้กล่าวถึงบทบาทการเป็นผู้นำ ๔ ประการ ไว้ในหนังสือ “The Four Roles Leadership” ซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำทางตะวันตก หนังสือนี้ได้รวบรวมเนื้อหาบทบาทหน้าที่ของผู้นำที่สำคัญ ๔ ประการ คือ การกำหนดทิศทาง การจัดการระบบการทำงาน การกระจายอำนาจให้ผู้ใต้บังคับบัญชา และแบบอย่างการเป็นผู้นำที่ดี ตามแนวคิดทางตะวันตก เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ และพัฒนาผู้นำในองค์กรต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่จะสามารถนำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างสมบูรณ์แบบ^{๑๘}

๖) **Fiedler** ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ “ผู้นำ” ว่า บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มที่ เป็นผู้ควบคุมและประสานงานให้กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย^{๑๙}

^{๑๕} เฟรด อี. ฟดเลอร์, มาร์ติน เอ็ม เซเมอร์ส และ ลินดา มาฮาร์, **คนหาความเป็นผู้นำ**, แปลโดยชูชัย สมบัติไกร, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๓๑).

^{๑๖} ประเวศ วะสี, **บทบาทวัดและพระสงฆ์ในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา, ๒๕๒๕).

^{๑๗} สนธิ ศรีสำแดง, **พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๑๘} Franklin Covey, **The Four Roles Leadership**, (USA: Franklin Covey Co., Ltd., 1999).

^{๑๙} F.E. Fiedler, **A Theory of Leadership Effectiveness**, (New York : McGraw Hill Book, 1967).

๑๑) Normand L. Frigon ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ว่า หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาผู้อื่น และประสานงานให้ผู้อื่นทำกิจการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจ”^{๒๐}

๑๒) Raymond J. Burby ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้นำ” คือ บุคคลที่สามารถชักจูงให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวเองและสามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่าง ๆ ลงได้ และนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้^{๒๑}

๑.๗.๒ งานวิจัย

๑) พระครูปลัดอาทิตย อตฺถเวที (ของดี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒” สรุปผลการศึกษาได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ ในครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบสามัคคีธรรมเป็นแบบทในการปกครอง โดยพระองค์ทรงอยู่ในฐานะเป็นประมุข คือ ประธานของพระสงฆ์ทั้งปวง อีกทั้งทรงประทานความเสมอภาคแก่พระสงฆ์ทุกรูป ไม่มีการเลือกปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ที่เคยมีสถานะเดิมที่แตกต่างกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะว่าเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ ยาจกหรือพวค้ำ ทุกรูปจะต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยเหมือนกันหมด^{๒๒}

๒) พระมหาสุริยันต์ จันทนาโม (จันทะนาม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ” สรุปความได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมีพระสงฆ์เป็นกำลังสำคัญนั้น ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมเป็นอย่างมาก พระสงฆ์เป็นสถาบันหลักของชาติ จัดการศึกษาสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดา นำพาพุทธศาสนิกชนปฏิบัติธรรม พัฒนาสังคมให้ร่มเย็น แต่ในปัจจุบันภารกิจที่พระสงฆ์เคยทำมาถูกลดบทบาทลง องค์กรและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ได้เข้ามาทำหน้าที่แทนพระสงฆ์ เช่นการจัดการศึกษา เป็นต้น เมื่อบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมลดลง พระสงฆ์ส่วนใหญ่

^{๒๐} Normand L. Frigon, Sr. & Harry K. Jackson, Jr. The Leader : **Developing the Skills & Personal Qualities You Need to Lead Effectively**, (New York : American Management Association, 1996).

^{๒๑} Burdy J. Raymond, **Fundamental of Leadership Readings**, (Massachusetts Addison : Wesley Publishing Co., 1972).

^{๒๒} พระครูปลัดอาทิตย อตฺถเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ทำหน้าที่เพียงเป็นผู้นำทางพิธีกรรมทำวัตร สวดมนต์ รับกิจนิมนต์ในงานต่าง ๆ เป็นต้น การเผยแพร่พุทธธรรมอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์^{๒๓}

๓) **พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม” ผลการศึกษาพบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระเถระทั้งหลายมีลักษณะเด่นแตกต่างกันและมีลักษณะเหมือนกัน หลวงพ่อคุณลักษณะเด่น คือ การใช้สื่อสัญลักษณ์ คือ วัตถุมงคล คาถาอาคม ตะกรุด และการเคาะศีรษะแทนการประพรมน้ำพุทธมนต์ ในสังคมปัจจุบัน จึงมีคนทุกระดับเขาไปหาทานมิได้ขาด เป็นพระที่ประชาชนเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคำพูดทานจะเป็นเอกลักษณ์จึงเป็นที่สนใจกันเป็นอย่างมากทานจึงมีโอกาเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่คนทุกระดับ^{๒๔}

๔) **พระมหาศรัณญ์ ปญญารโ** ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาหลักการและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถระ (ครูบาอินทจักรรักษา)” สรุปผลการศึกษาว่า ครูบาอินทจักรรักษาเป็นพระสงฆ์ที่ถือหลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนาคือหลักการวิปัสสนา กรรมฐาน ทุกอิริยาบถที่ทานแสดงออกมาเป็นเสมือนทานกำลังสื่อวิธีการปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐาน สุปุทธบริษัท โดยทานครูบาขึ้นอยู่กับหลักการนี้ จะเห็นได้ว่า ถ้าคำสอนใดผิดไป จากหลักการที่วามา ทานครูบาจะออกมาชี้แจง แก้ไข ตอบโต้ คำสอนที่ผิดเหล่านั้น โดยมี หลักสำคัญที่ยึดถือสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ๕ ประการ ได้แก่ (๑) หลักสติปัฏฐาน (๒) หลักไตรสิกขา (๓) หลักตระหนักถึงศักยภาพของผู้ฟัง (๔) หลักธรรมาธิปไตย (๕) หลักสร้างปัญญา หลักสำคัญที่ครูบายึดถือ ๕ ประการนี้ อยู่ในกรอบของหลักการทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ในงานวิจัย หลักทางพระพุทธศาสนาที่ทานครูบายึดถือจึงสังเคราะห์เข้าในหลักที่สำคัญคือ หลักให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนเป็นสำคัญ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของครูบาอินทจักรรักษาประสบความสำเร็จ เพราะทานเป็นพระภิกษุที่ยึดมั่นในหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง^{๒๕}

^{๒๓} พระมหาสุริยันต์ จันทนาโม (จันทะนาม), “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๒๔} พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี, “ศึกษาวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (คุณ ปริสุทโธ)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๒๕} พระมหาศรัณญ์ ปญญารโ, “การศึกษาหลักการและวิธีการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถระ(ครูบาอินทจักรรักษา)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

๕) **พระวิเชียร สืหาบุตร** ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมมหาวิธานวัตร วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระธรรมมหาวิธานวัตร เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทเกื้อกูลต่อการพัฒนาสังคม โดยมีบทบาทด้านการปกครอง การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาความล้าสมัย จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม บทบาทของท่านกล่าวโดยสรุปที่เด่นชัดมี ๓ ลักษณะคือ (๑) การให้การสนับสนุน (๒) การให้แก่งคิดเตือนสติทางสังคม และ (๓) การสร้างความรู้ความเข้าใจซึ่งเกื้อกูลต่อการพัฒนาสังคมไทยได้เป็นอย่างดี^{๒๖}

๖) **พระวุฒิกรณ วุฒิกรโณ** ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” สรุปผลการศึกษาได้ว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชมุนี จะเด่น คือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษารวมสมัยฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม (๒) เนื้อหาประเภทบูรณาการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (๓) เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา (๔) เนื้อหาประเภทวิชาการ^{๒๗}

๗) **พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร** (ชีวะพุกษ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)” สรุปผลการศึกษาได้ว่าพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งเป็นผู้อบรมสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และในบางโอกาสก็ให้การสนับสนุนช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่าง ๆ ด้วย โดยอยู่ภายใต้กรอบอันดีงามของศาสนา จากบทบาทหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาและคุณภาพชีวิต จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่อยู่เสมอ ซึ่งความสามารถในการดำเนินภารกิจต่าง ๆ ของพระภิกษุสงฆ์ดังกล่าวข้างต้นจัดได้ว่าเป็นภารกิจตามคุณลักษณะของงานประชาสัมพันธ์ที่สำคัญ ทั้งนี้

^{๒๖} พระวิเชียร สืหาบุตร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมมหาวิธานวัตร วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗).

^{๒๗} พระวุฒิกรณ วุฒิกรโณ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

ในสมัยปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีกลไกหลายในการเผยแผ่ได้หลายวิธี เช่น การปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ การเป็นผู้รอบรู้ในหลักธรรมการแสดงธรรมได้ลึกซึ้งการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนด้านการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาสามเณร การจัดบวชชีพราหมณ์ถือศีล ๘ การจัดอบรมค่านิยม จริยธรรม การจัดแสดงนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นกระบวนการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ประชาชนหันมาเอาใจ ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ได้มาเรียนรู้หลักธรรม จูงใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติขัดเกลาจิตใจให้สูงขึ้นเป็นลำดับไป เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในที่สุด^{๒๘}

๘) **มนตรี อีรธรรมพัฒน์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะของนักวิชาการรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง” สรุปผลการศึกษาพบว่า ลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ คือผู้นำแบบประชาธิปไตย วิธีการให้โตมาซึ่งผู้นำที่มีความชอบธรรม คือวิธีการแบบประชาธิปไตย และจริยธรรมของผู้นำจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยโครงสร้าง ระบบกลไก วิธีการปกครองที่ถูกต้องชอบธรรม จริยธรรมเป็นหลักควบคุมพฤติกรรมของผู้นำในการบริหารงาน ดังนั้น จริยธรรมกับภาวะผู้นำจึงเป็นการรวมหลักด้านคุณภาพทางด้านจิตใจและศักยภาพในการบริหาร^{๒๙}

๙) **สุชาติ โจมเสนาะ** ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยจริยธรรม:กรณีศึกษาชีวิตและผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์” สรุปผลการศึกษาว่าเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์สำคัญ ๓ ประการ คือ เป็นผู้มีสติปัญญา เป็นเลิศ เป็นผู้สามารถควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี และเป็นผู้ได้รับการยอมรับว่ามีคุณธรรมสูง^{๓๐}

^{๒๘} พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร (ชีวะพุกษ), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๒๙} มนตรี อีรธรรมพัฒน์, “ จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะของนักวิชาการรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐).

^{๓๐} สุชาติ โจมเสนาะ, “การศึกษาภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยจริยธรรม : กรณีศึกษาชีวิตและผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕).

จากการศึกษาบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระสงฆ์และภาวะผู้นำตามแนวคิดของทฤษฎีสมัยใหม่ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งสามารถเอาความรู้ไปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำได้เป็นอย่างดี

๑.๘ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๘.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

- ๑) ข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ
- ๒) ศึกษาและเรียบเรียงข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็น ๕ บท เพื่อสะดวกใน

การค้นคว้าข้อมูล

๑.๘.๒ ขั้นนำมาสรุปวิเคราะห์

โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสรุปวิเคราะห์ นำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องและเอกสารที่เกี่ยวข้องมาอธิบายประกอบในแต่ละตอน เพื่อให้เนื้อหา มีความชัดเจนและหนักแน่นยิ่งขึ้น เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของงานวิจัยทั้งหมด เสร็จแล้ว จึงนำเสนอผลการศึกษารวมทั้งข้อเสนอแนะ การศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในโอกาสต่อไปต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบบทบาทผู้นำในพระพุทธศาสนา
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบบทบาทผู้นำของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ)
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์บทบาทผู้นำของพระเทพโกศล (สังวาลย์

พรหมวณฺโณ)